

Broedvogels van de Landschotse Heide in 1993 en 1994

Door: Jan Kolsters en Piet Aarts
Uitgave: Vogelwerkgroep de Kempen

Inhoud

hoofdstuk	pagina
1. Inleiding	2
2. Het gebied	3
3. Werkwijze	4
3.1 Gekarteerde soorten	4
3.2 Overige soorten	5
4. Resultaten	6
5. Bespreking van de soorten	7
6. Slotbeschouwing	13
7. Geraadpleegde bronnen	14
Verspreidingskaartjes 1993 en 1994	

1. Inleiding

In het kader van het Broedvogelonderzoek van SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland) is de Landschotse Heide onderzocht op een aantal soorten broedvogels in 1993 en 1994. De in kaart gebrachte soorten behoren veelal tot de schaarse of zeldzame soorten voor Nederland. Daarnaast zijn ook nog een aantal soorten meegenomen die voor het onderhavige gebied interessant zijn om te volgen. De niet in kaart gebrachte soorten worden in een apart hoofdstuk toegelicht.

Bij de vergelijking van beide onderzoeksjaren komt de dynamiek van de broedvogelpopulatie vaak uitdrukkelijk naar voren, waarbij opgemerkt dient te worden dat het voorjaar van 1994 gekenmerkt werd door een extreem hoge waterstand. Voor sommige soorten is het mogelijk om een vergelijking te maken tussen meerdere broedseizoenen, zodat soms ook trendmatige verschuivingen kunnen worden vastgesteld.

Het aantal bezoeken voor de onderzoeksjaren 1993 (15) en 1994 (21) was relatief hoog, zij het dat niet bij ieder bezoek het gehele gebied bestreken kon worden. De gegevens betreffende de Wulp zijn verkregen via de heer P. Keij waarvoor onze dank.

2. Het Gebied

De Landschotse Heide is een natuurmonument dat voor een groot deel bestaat uit heide. In dit heidegebied onderscheiden we vochtige- tot natte heide en droge heide. De heide wordt voor een groot deel omsloten door naaldbos. In de heide liggen een aantal vennen met open water waarvan de Keijenhurk het grootste is. Dit ven is vroeger nog veel groter geweest. Aan de oostkant lag in het midden van de vorige eeuw nog een oppervlakte aan water welke nog groter was dan het huidige ven. Een restant hiervan is nog als ven herkenbaar maar ligt geïsoleerd van het huidige Keijenhurkven. Dit restant heeft, door het feit dat het niet meer verbonden is met de Keijenhurk, nu eigenlijk geen naam meer. In dit rapport zal dit ven daarom aangeduid worden met " Keijenhurk' " (Keijenhurk accent), zie figuur 1.

Figuur 1. De Landschotse Heide met de namen van de vennen

In het zuid-westelijke deel liggen een aantal visvijvers die in particulier bezit zijn. Ook deze visvijvers maakte vroeger deel uit van het grote Keijenhurkven. Dit stuk maakt nu echter een parkachtige indruk met Loofhout en gegraven vijvers met Waterlelies. Direct ten zuiden van deze vijvers ligt een moerassig gedeelte met riet en verspreide wilgen- en gagelbosjes.

Het Withollandven, Kromven, Berkven en Keijenhurk' bevatten in het winterhalfjaar meestal water maar vallen in de zomer regelmatig droog. Het Groot-en Klein Mosven bevatten de laatste decennia slechts zelden open water. Een uitzondering vormt het voorjaar van 1994. Mensen ouder dan 70 jaar konden zich geen enkel jaar herinneren waarin de waterstand zo hoog was als in 1994.

3. Werkwijze

De inventarisaties zijn uitgevoerd middels de uitgebreide territorium kartering. Tijdens ieder bezoek zijn de relevante waarnemingen verzameld op een kaartje van het gebied. Later is voor alle gekarteerde soorten een aparte kaart gemaakt met daarop alle waarnemingen van die soort. De interpretatie van de soortkaarten is uitgevoerd volgens de Handleiding voor Broedvogelonderzoek van SOVON (uitgave 1993). De zekere territoria (volgens deze handleiding) zijn op de kaartjes aangegeven met een zwarte stip. Een open cirkeltje geeft een mogelijk territorium weer.

3.1 Gekarteerde soorten

In onderstaande tabel zijn de gekarteerde soorten aangegeven. Het aantal gekarteerde soorten was niet in beide jaren gelijk. Een rondje geeft aan dat de soort wel gekarteerd is en een streepje geeft aan dat de soort niet gekarteerd is in het betreffende jaar.

Tabel 1. Gekarteerde vogelsoorten in 1993 en 1994.

<i>Soort</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>soort</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>
<i>Dodaars</i>	•	•	<i>Zwarte Stern</i>	•	•
<i>Fuut</i>	•	•	<i>Tortelduif</i>	•	•
<i>Geoorde Fuut</i>	•	•	<i>Ransuil</i>	•	•
<i>Knobbelzwaan</i>	•	•	<i>Groene Specht</i>	•	•
<i>Bergeend</i>	•	•	<i>Zwarte Specht</i>	•	•
<i>Krakeend</i>	•	•	<i>Boomleeuwerik</i>	•	•
<i>Wintertaling</i>	•	•	<i>Veldleeuwerik</i>	•	•
<i>Slobeend</i>	•	•	<i>Blauwborst</i>	•	•
<i>Tafeleend</i>	•	•	<i>Gekraagde Roodstaart</i>	•	•
<i>Kuifeend</i>	•	•	<i>Roodborsttapuit</i>	•	•
<i>Buizerd</i>	•	•	<i>Grote Lijster</i>	-	•
<i>Torenvalk</i>	-	•	<i>Bonte Vliegenvanger</i>	•	•
<i>Boomvalk</i>	•	•	<i>Wielewaal</i>	•	•
<i>Grutto</i>	•	•	<i>Geelgors</i>	•	•
<i>Tureluur</i>	•	•	<i>Rietgors</i>	-	•
<i>Wulp</i>	•	•			

3.2 Overige Broedvogels

De volgende, vaak algemenere, soorten zijn als broedvogel vastgesteld maar slechts kwalitatief geïnventariseerd:

Wilde eend	Patrijs	Fazant
Waterhoen	Meerkoet	Scholekster
Kievit	Kokmeeuw	Holenduif
Houtduif	Turkse Tortel	Koekoek
Grote Bonte Specht	Boompieper	Graspieper
Witte Kwikstaart	Winterkoning	Heggemus
Roodborst	Merel	Zanglijster
Kleine Karekiet	Grasmus	Tuinfluiter
Zwartkop	Tjiftjaf	Fitis
Goudhaantje	Staartmees	Matkop
Kuifmees	Zwarte Mees	Pimpelmees
Koolmees	Boomkruiper	Vlaamse Gaai
Ekster	Kauw	Zwarte Kraai
Spreeuw	Huismus	Vink
Groenling		

De Waterral en Bosuil zijn wel reguliere broedvogels van de Landschotse Heide maar naar deze soorten is in beide jaren geen onderzoek gedaan en zijn derhalve niet waargenomen.

Verder zijn een aantal soorten (Nederlandse broedvogels) wel in het voorjaar waargenomen maar is met grote zekerheid te zeggen dat ze niet binnen het gebied hebben gebroed. Voorbeelden zijn: Havik, Wespandief, Bruine Kiekendief, Watersnip en Zomertaling.

4. Resultaten

In onderstaande tabel zijn de aantallen van de gekarteerde soorten weergegeven in beide onderzoeksjaren. De vastgestelde territoria zijn weergegeven op de kaartjes welke als bijlage zijn toegevoegd.

Tabel 2. Gekarteerde vogelsoorten in 1993 en 1994.

<i>soort</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>Soort</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>
<i>Dodaars</i>	2	13-15	<i>Zwarte Stern</i>	0	3
<i>Fuut</i>	0-1	2	<i>Tortelduif</i>	3	2-3
<i>Geoorde Fuut</i>	0	13-14	<i>Ransuil</i>	1	1
<i>Knobbelzwaan</i>	1	0	<i>Groene Specht</i>	0-1	1
<i>Bergeend</i>	0	1	<i>Zwarte Specht</i>	1	2
<i>Krakeend</i>	0	1	<i>Boomleeuwerik</i>	4	6-7
<i>Wintertaling</i>	0-1	3	<i>Veldleeuwerik</i>	8	11
<i>Slobeend</i>	3	8-9	<i>Blauwborst</i>	2	2
<i>Tafeleend</i>	0	2	<i>Gekraagde Roodstaart</i>	3	1
<i>Kuifeend</i>	1-2	4	<i>Roodborsttapuit</i>	1	0
<i>Buizerd</i>	1	3	<i>Grote Lijster</i>	+	2
<i>Torenavalk</i>	+	2	<i>Bonte Vliegenvanger</i>	1	2
<i>Boomvalk</i>	0	0-1	<i>Wielewaal</i>	2	1
<i>Grutto</i>	4-5	3	<i>Geelgors</i>	6-8	4-5
<i>Tureluur</i>	2-4	4	<i>Rietgors</i>	+	2
<i>Wulp</i>	25	24-26			

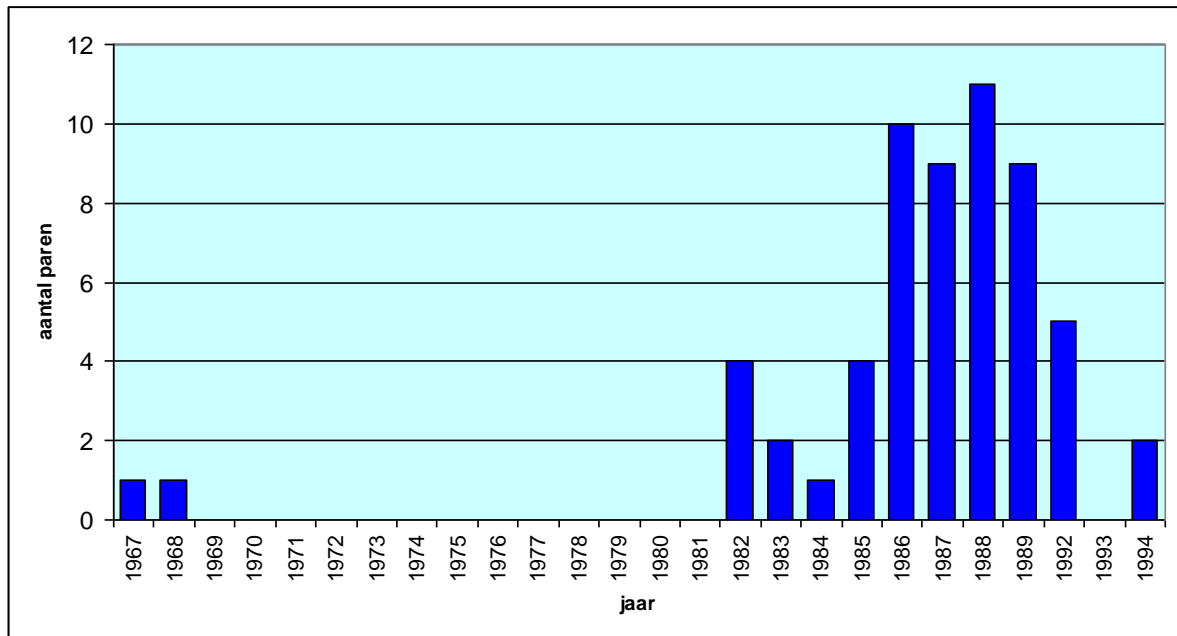
5. Bespreking van de soorten

Dodaars

In 1993 zijn 2 broedparen vastgesteld en in 1994 maar liefst 13-15! Een enorm verschil waaraan de hoge waterstand van 1994 waarschijnlijk niet vreemd is. De twee paren van 1993 kunnen we als normaal beschouwen voor dit gebied en voor zover bekend is het aantal broedparen van 1994 een record voor de Landschotse Heide.

Fuut

In 1993 0-1 paar en in 1994 2 paren. Bij het paar dat op de Keijenhurk tot broeden kwam, zijn (in 1994) jongen gezien. De aantallen Futen op de Landschotse heide kent een grillig verloop. In 1967 vond waarschijnlijk het eerste broedgeval plaats gevolgd door een tweede broedgeval in 1970 (Peeters 1984). De volgende tien jaren zijn geen broedgevallen meer vastgesteld. Daarna begon een opmars die eind jaren tachtig zijn hoogtepunt bereikte getuige onderstaande grafiek. de zwarte staven geven het minimum aantal territoria aan en de witte staven mogelijke territoria

Figuur 2. De minimum aantallen territoria van de Fuut in de laatste decennia op de Landschotse Heide

De hoge aantallen van eind jaren tachtig worden de laatste jaren duidelijk niet meer gehaald. De oorzaak voor de aantalsschommelingen is niet geheel duidelijk maar wellicht dat er een relatie bestaat met de stand van de Hondsvij in de vennen (Peeters 1986).

Geoorde Fuut

De enige jaren dat op de Landschotse Heide territoria van de Geoorde Fuut zijn vastgesteld zijn 1982 (1), 1983 (2), 1987 (1) en 1988 (4). In 1993 werd weer de gebruikelijke nul gescoord. In 1994 was het echter een heel ander verhaal, maar liefst 13 tot 14 paren! Een absoluut record. Vooral het zuidelijk deel van het Withollandven bleek favoriet. Hier werden vijf paren vastgesteld. Tegelijk met de Geoorde Futen deden ook de Kokmeeuwen weer (dit jaar meer dan voorgaande jaren) verwoede pogingen tot broeden.

Knobbelzwaan.

In 1993 één paar en in 1994 nul. De knobbelzwaan krijgt niet echt goed voet aan de grond op de Landschotse Heide. Eerder werden broedpogingen vastgesteld in 1987, 1988 en in 1990. Als er gebroed wordt, gebeurt dit meestal in de buurt van de visvijvers.

Bergeend

In 1994 één paar. Op 1 juli werden bij het Kromven jongen waargenomen. Eerder werden al broedpogingen vastgesteld of vermoed in 1988 en 1989.

Krakeend

Voor de Krakeend geldt hetzelfde als voor de Bergeend: in 1993 nul en in 1994 één paar en ook jongen waargenomen op het Kromven. In 1992 vond waarschijnlijk het eerste broedgeval hier plaats (Aarts e.a. 1992). De Krakeend is in de Kempen nog steeds een vrij zeldzame verschijning al lijkt de laatste jaren, de soort wat toe te nemen.

Wintertaling

0-1 paar in 1993 en 3 paartjes in 1994. Het ven Keijenhurk' (Keijenhurk accent) bleek in 1994 voor de meeste eendesoorten favoriet, zo ook voor de Wintertaling (2 paar). Dit is waarschijnlijk te danken aan de rustige ligging. Het wordt namelijk niet omsloten door opengestelde paden.

Slobeend

Voor alle waargenomen eendesoorten was het broedseizoen van 1994, door de hoge waterstand, gunstiger dan dat van 1993. Ook bij de Slobeend komt dit duidelijk naar voren: 1993 3 paar en 1994 8-9 paar! Voor zover bekend is het aantal van 1994 ook voor deze soort weer een record.

Tafeleend

Ook de Tafeleend is een onregelmatige broedvogel op de Landschotse Heide. Na jarenlange onderbrekingen wordt soms plotseling weer met meerdere paren gebroed. De soort ontbrak in 1993 en was in 1994 met 2 paren vertegenwoordigd: één paar bij het Withollandven en één paar op Keijenhurk' alwaar op 1 juli ook jongen zijn waargenomen.

Kuifeend

Ook bij de Kuifeend weer minimaal een verdubbeling van het aantal broedparen in 1994 ten opzichte van 1993. De uitgediepte bomkrater ten zuiden van het Berkven en ten oosten van Keijenhurk' bleek in beide onderzoeksjaren een geschikt territorium (9 jongen hier op 7 juni. In 1994 werden verder op het Berkven, Withollandven en Keijenhurkven telkens één paar vastgesteld.

Buizerd

In 1993 bracht één paar jongen groot in de uiterste zuid-west punt van het gebied. Dit gebeurde ook weer in 1994. In 1994 werd ook nog een territoriaal paar aangetroffen in het zuiden. Dit paar bouwde wel een nieuw nest maar is niet overgegaan tot eileg. Dit komt overigens wel vaker voor bij de Buizerd (Bijlsma 1993).

Torenvalk

In 1993 is de Torenvalk wel waargenomen maar niet gekarteerd. Oudere gegevens zijn ook nauwelijks voorhanden. Dit is eigenlijk jammer want de reactie van de Torenvalk op het maaibeheer

is interessant. De laatste jaren worden flinke stukken hei (met veel Pijpestrootje) gemaaid. Hierdoor wordt het bejaagbare gebied voor de Torenvalk aanzienlijk vergroot. In vergraste heide (met hoog gras) heeft de Torenvalk weinig te zoeken. In 1992 brachten twee paren in het gebied jongen groot.

Boomvalk

Ondanks het ogenschijnlijk gunstige biotoop, wil het met de Boomvalk niet echt goed lukken op de Landschotse Heide. In de laatste decennia is slechts een paar keer een paartje tot broeden gekomen. In 1994 zijn een aantal keren Boomvalken waargenomen bij het Witholland, de Keijenhurk en bij Keijenhurk'. Volgens de "Handleiding SOVON Broedvogel Onderzoek" zou er sprake zijn van één territorium maar wij hebben toch het vermoeden dat het hier om onvolwassen exemplaren ging.

Grutto

Door de jaren heen blijkt de Landschotse Heide aan enkele paren Grutto plaats te kunnen bieden. Het hoogste aantal werd vastgesteld in 1977: 8 paren. Meestal echter schommelt het aantal tussen de één en vier paren. In 1993 stelden we 4 tot 5 paren vast en in 1994 3 paren. Het gebied tussen het Withollandven en het Kromven blijkt al vele jaren favoriet als nestplaats.

Tureluur

Het verloop van de Tureluur is wat grilliger dan dat van de Grutto. De laatste dertig jaar heeft de Tureluur echter nooit ontbroken op de Landschotse Heide. De hoogste aantallen werden genoteerd rond eind jaren tachtig met als maximum 13 - 16 paren in 1988 (Peeters 1988). In 1993 werden twee tot vier paren vastgesteld en in 1994 ging het om 4 zekere broedgevallen. ook de Tureluur voelt zich goed thuis in het noordelijk deel van het gebied.

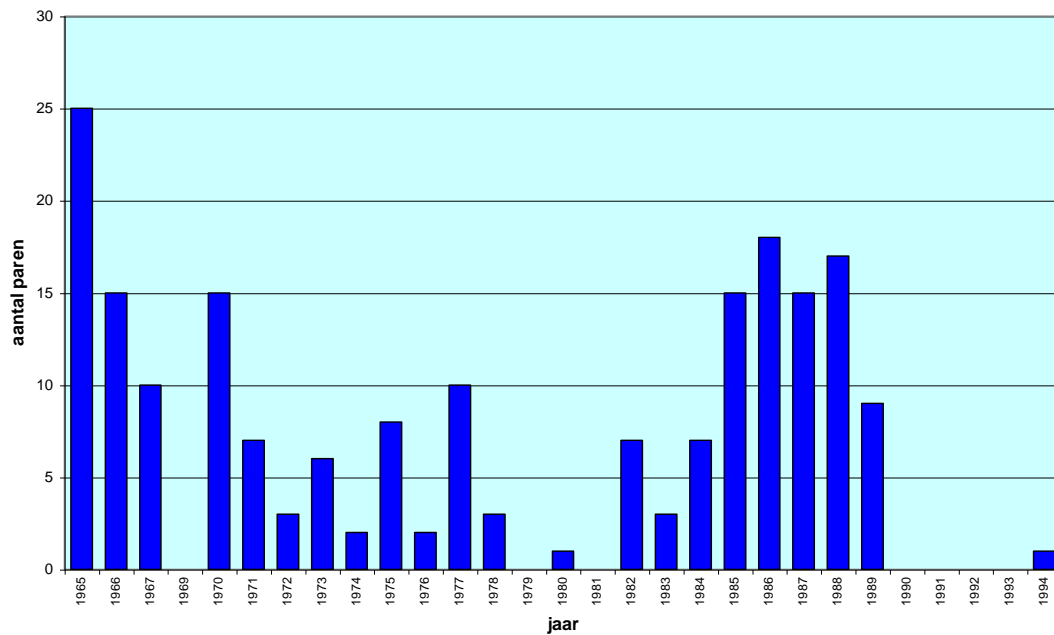
Wulp

De dichtheid van de Wulp is opmerkelijk hoog de laatste jaren. Ging het in de jaren tachtig meestal om 10 - 15 paren, in de jaren negentig wordt vaak meer dan het dubbele aantal geteld: bijvoorbeeld 1990 34 paren en 1992 33-34 paren! In 1993 werden 25 paren geteld en in 1994 24-26 paren (mondeling mededeling P. Keij). Deze dichtheden van de jaren negentig (op ongeveer 240 ha.) worden door geen andere Kempische heidevelden geëvenaard. Verspreidingskaartjes voor 1993 en 1994 waren bij het verschijnen van dit rapport niet beschikbaar. De verspreiding over het gebied is echter , zoals ook in voorgaande jaren, tamelijk diffuus verdeeld.

Zwarte Stern

Gezien de oude gegevens die ons ter beschikking staan betreffende de Zwarte Stern, blijkt de Landschotse Heide in principe een geschikt broedgebied voor deze soort. Echter de aantallen zijn van jaar tot jaar erg wisselend. De waterstand speelt voor de Zwarte Stern een belangrijke rol. Vanaf midden jaren 60 tot aan 1990 werd, behalve in 1969 en 1982 (en misschien 1980), jaarlijks gebroed. Van 1990 tot en met 1993 konden echter geen broedparen meer worden vastgesteld en leek de Zwarte Stern tegelijk met het Korhoen voorgoed verloren voor de Landschotse Heide. Jaarlijks werd nog een enkele Zwarte Stern in het gebied gesignaleerd maar er was geen enkele sprake van een poging tot broeden. Totdat het natte voorjaar van 1994 aanbrak. De Zwarte Zwarte Sterns konden nu niet aan de verleiding weerstaan en drie nesten bij het Witholland waren het resultaat. Op 1 juli vlogen de jongen boven het ven.

Figuur 3. De aantallen territoria van de Zwarte Stern in de laatste decennia op de Landschotse

Heide

Tortelduif

3 Territoria werden vastgesteld in 1993 en 2 tot 3 territoria in 1994. Oude gegevens over deze soort zijn niet voorhanden. In 1992 is de soort niet waargenomen. De stand loopt, landelijk gezien, de laatste jaren achteruit.

Ransuil

In beide onderzoeksjaren werd één broedgeval vastgesteld. Het betrof hier bedelende jongen en dus geslaagde broedpogingen. Het is echter bekend dat nogal wat broedsels van de Ransuil mislukken. De gevonden aantallen moeten dus als een minimum aantal worden beschouwd en het werkelijke aantal broedparen is derhalve niet bekend.

Groene Specht

In 1993 0-1 en in 1994 1 paar. Ook in 1992 werd één paar vastgesteld. De meeste waarnemingen van de Groene Specht worden gedaan in de omgeving van het Kromven.

Zwarte Specht

Één paar in 1993 en twee paar in 1994. In 1993 bevond de nestboom zich juist ten noord-oosten van de Keijenhurk in een dode Corsicaanse Den. In 1994 bevonden de territoria zich in het uiterste noorden en in het uiterste zuiden van het gebied. Oudere gegevens zijn alleen bekend uit 1988 toen

vermoedelijk twee territoria aanwezig waren (Peeters 1988) en uit 1992 toen één territorium is vastgesteld.

Boomleeuwerik.

Ondanks het nattere voorjaar van 1994 werden in dit jaar toch meer territoria vastgesteld nl. 6-7 tegen 4 territoria in 1993. De hogere delen van het gebied blijken voor deze soort voldoende soelaas te bieden, ook dus in het voorjaar van 1994.

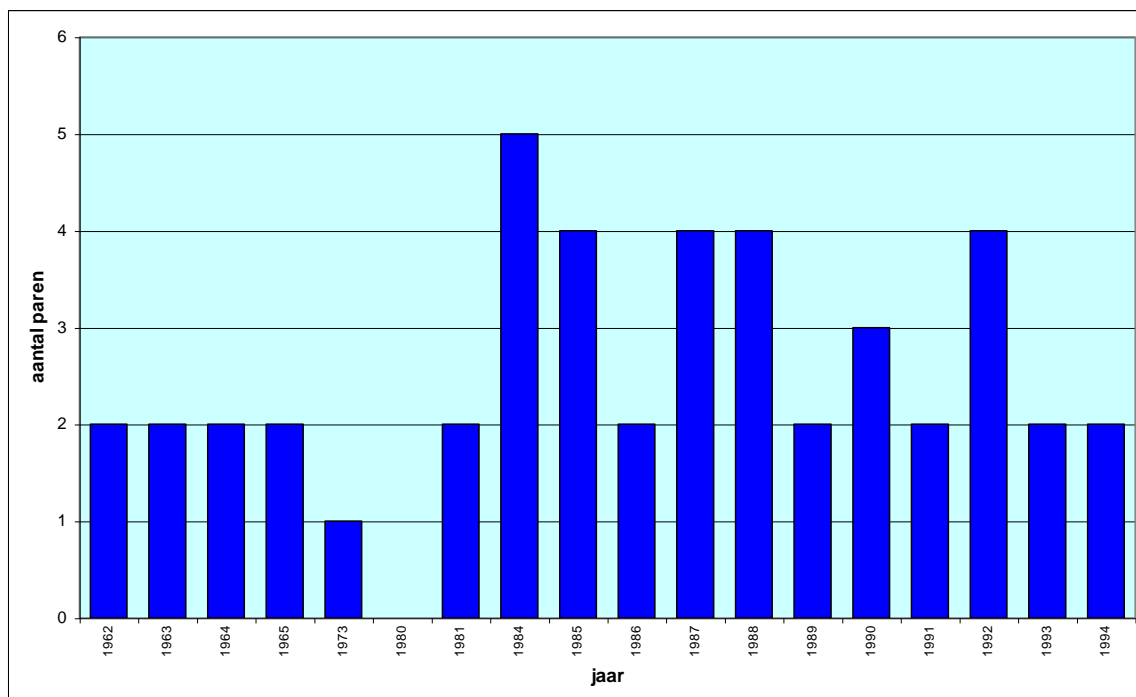
Rond het einde van de jaren zestig en begin jaren zeventig werden ook jaarlijks circa 5 paren vastgesteld. de populatie lijkt dus stabiel.

Veldleeuwerik

De landelijke trend voor de Veldleeuwerik is een neerwaartse. Zowel in agrarisch gebied, de duinen en moerasgebieden zijn de aantallen de laatste tien jaren sterk teruggelopen. De enige uitzondering zijn de heidevelden; daar blijkt de Veldleeuwerik zelfs in de lift te zitten. Ook op de Landschotse heide is de dichtheid behoorlijk. Oude gegevens zijn helaas niet voorhanden. De aantallen van de laatste drie jaar zijn als volgt: 9 paar in 1992 (Aarts e.a. 1992), 8 paar in 1993 en 11 paar in 1994. Vrijwel alle territoria bevinden zich steeds aan de westzijde van het gebied. Opvallend is dat in 1994 de dichtheid het grootst was tussen het Kromven en het Withollandven, terwijl hier in 1993 geen territoria konden worden opgetekend.

Blauwborst

Twee territoria in 1993 en ook twee in 1994. als we de grafiek met de aantallen van de Blauwborst van de laatste decennia bekijken, dan lijkt deze kleine populatie redelijk stabiel. De territoria bevinden zich altijd in het zuidoostelijke (moerassige) deel van het gebied.

Figuur 3. De aantallen territoria van de Blauwborst in de laatste decennia op de Landschotse Heide

Gekraagde Roodstaart

In 1993 werden drie territoria vastgesteld. Van deze drie territoria was in 1994 alleen dat bij de Visvijvers weer bezet. In 1994 was dat trouwens het enige paar in het gebied. In 1992 werden ook drie territoria vastgesteld (Aarts e.a. 1992). Oudere gegevens zijn niet voorhanden.

Roodborsttapuit

De Roodborsttapuit is de laatste jaren slecht vertegenwoordigd op de landschotse Heide. Werd er in 1993 nog één territorium opgetekend, in 1994 werd er geen enkel vastgesteld. Slechts één waarneming van een Roodborsttapuit in 1994 is bekend en wel op 14 mei op de uiterste zuidoost punt van het gebied. Daarna is de soort niet meer waargenomen en is een broedgeval zeer onwaarschijnlijk, mede gezien het grote aantal bezoeken. Het maximum aantal broedparen op de Landschotse Heide, voor zover bekend, is vijf (eind jaren tachtig en begin jaren negentig).

Grote Lijster

In 1993 is de Grote Lijster niet genoteerd maar wel waargenomen. In 1994 zijn twee paren vastgesteld; één in het noorden en één in het zuiden. Ook van de Grote Lijster ontbreken kwantitatieve gegevens uit het verleden (behalve uit 1992: 3 paar).

Bonte Vliegenvanger.

In 1993 werd één territorium vastgesteld bij de visvijvers. Voor zover bekend was dit het eerste op de Landschotse Heide. In 1994 konden we bij de visvijvers zelfs twee territoria noteren.

Wielewaal

Twee territoria in 1993 en één in 1994. Het territorium bij de visvijvers was in beide jaren bezet.

Geelgors

Ook van de Geelgors ontbreken oudere kwantitatieve gegevens. In 1993 werden 6-8 territoria vastgesteld en in 1994 4-5. Verder werden in 1992 7 paren genoteerd, zodat er sprake is van een behoorlijke populatie voor dit gebied.

Rietgors

Niet genoteerd in 1993 en twee paar vastgesteld in 1994. Een territorium bevond zich tussen de Keijenhurk en het Scherpven in een ogenschijnlijk weinig geschikt biotoop. Het territorium in het moerassige deel ten zuiden van de visvijvers lag meer voor de hand. De 4 territoria van 1992 lagen ook allen in dit moerassige stuk.

6. Slotbeschouwing

Tijdens beide onderzoeksjaren zijn enkele opvallende verschillen in de aantallen van sommige broedvogels vastgesteld. Het sterkst komt dit tot uitdrukking bij de Dodaars en de Geoorde Fuut. Voor beide soorten werden record aantallen genoteerd in 1994. Iets minder spectaculair maar toch ook duidelijk zien we voor de eenden ook steeds hogere aantallen in 1994:

	1993	1994
Bergeend	0	1
Krakeend	0	1
Wintertaling	0-1	3
Slobeend	3	8-9
Tafeleend	0	2
Kuifeend	1-2	4

De waterstand heeft bij bovengenoemde soorten natuurlijk een belangrijke rol gespeeld. Tijdens de natte periode vroeg in 1994 is aan de zuidkant van het Withollandven een doorsteek gemaakt tot aan de overkant van het daar gelegen zandpad. Het relatief laag gelegen Withollandven vulde zich tot ongekende hoogte met het water dat van het zuidwesten naar de oostkant van het gebied afstroomde. Deze eenvoudige doch uiterst effectieve beheersmaatregel zorgden ervoor dat zelfs na de droogste julimaand van deze eeuw het Witholland nog volop water bevatte. De vele geslaagde broedsels van toch zeldzame soorten als Geoorde Fuut en Zwarte Stern bevestigen het nut van bovengenoemde beheersmaatregel. Het lijkt er op dat voor de Zwarte Stern in drogere jaren het aan geschikte nestplaatsen ontbreekt. Wellicht dat middels een experiment met het plaatsen van nestvlotjes in deze behoefte kan worden voorzien. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren op het Keijenhurkven omdat dit ven recent wat uitgediept is en daardoor niet snel droog zal vallen.

De vergrassing wordt op een aantal manieren tegengegaan, te weten begrazing, maaien en de laatste jaren ook plaggen. Dit plaggen gebeurt op redelijke schaal. Niet al te grootschalig maar toch op een dusdanige manier dat behoorlijk wat zoden aan de dijk worden gezet (die daarna uiteraard worden afgevoerd). Ook het maaien gebeurt frequent zodat de heide geleidelijk weer terugkeert op de Landschotse Heide. De soortenarme gesloten Pijpestro-vegetatie wordt op deze manier effectief bestreden.

Het zuidwestelijk deel van het gebied is, vooral floristisch gezien, erg interessant. Witte - en Bruine Snavelbies evenals Beenbreek komen hier in behoorlijke aantallen voor. Wellicht dat heel kleinschalige plag-experimenten hier een nog interessanter en karakteristieker beeld opleveren van de in potentie aanwezige vegetatie van het Dopheide-verbond (Ericon Tetralicis) (van Kessel en Tönissen 1973).

6. Geraadpleegde bronnen

- J.C.P van Kessel en C. Tönissen, Beheersplan: De Landschotse Heide, Vogelwerkgroep de Kempen, 1973.
- L. Peeters, Vogels van: Landgoed De Utrecht, Beersche Broek en Landschotse Heide, (Blauwe Klauwier jaargang 10 nr. 2, uitgave Vogelwerkgroep de Kempen.
- L. Peeters, Broedseizoen 1985 Landschotse Heide (Blauwe Klauwier jaargang 11 nr. 2, uitgave Vogelwerkgroep de Kempen.
- L. Peeters, Vogels van de Landschotse Heide, 1986.
- P.Aarts, J. de Bie, P. Keij en G. Stooker, broedvogelinventarisatie van de Landschotse Heide, 1992.
- P. Aarts en J. Kolsters, Opschoning van de Keijenhurk en het Scherpven 1991-1992, uitgave Heemkundekring 'Den Beerschen Aard' werkgroep Flora & Fauna. 1992
- Handleiding voor Broedvogelonderzoek, SOVON, 1993.
- Broedvogelarchief 'Vogelwerkgroep de Kempen'